

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ МОЗКОВОГО ШТУРМУ У ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

USAGE OF BRAINSTORMING METHOD WHEN TEACHING A FOREIGN LANGUAGE

У статті відзначено, що викладання іноземної мови в навчальних закладах спрямоване на забезпечення суспільства фахівцями певної галузі. Указана необхідність відповідності професійних якостей випускників навчальних закладів до вимог сучасного ринку, можливості брати участь у виробничій та економічній діяльності й виконувати різноманітні соціально необхідні функції. За сучасних вимог глобалізації та інтеграції до світового економічного й фінансового простору не досить підготувати студента до майбутньої професійної діяльності, озброївши його знаннями й практичними навичками, які дозволять стати кваліфікованим і професійно компетентним фахівцем. Найважливішою є готовність студента до самовдосконалення в професійній діяльності, що неможливо без опанування закордонного практичного досвіду. Застосування методу мозкового штурму під час викладання іноземної мови формує бажання та готовність студента здійснювати свою діяльність, самовдосконалюватися в ній, досягати професійного успіху. У закладах освіти активно впроваджуються методи інтерактивного навчання, основним з яких є метод мозкового штурму. Інтерактивні методи навчання є діалоговими методами, оскільки в разі їх застосування під час викладання іноземної мови здійснюється взаємодія не тільки між студентами й викладачем, але й між самими студентами. За умови застосування методу мозкового штурму в навчальному процесі всі студенти залучені в закріпленні старого й опануванні нового матеріалу. Мозковий штурм є одним із найпопулярніших методів стимулювання творчої активності студентів, ефективним способом швидкого включення всіх студентів групи в роботу на основі вільного вираження своїх думок. Метою мозкового штурму є створення комфортних умов навчання, за яких студенти відчувають свою успішність, інтелектуальну спроможність, що робить продуктивним сам процес вивчення іноземної мови. Під час застосування мозкового штурму вирішуються такі завдання: стимулюється творча активність, поєднуються теоретичні знання з практикою, встановлюється взаємодія між студентами. Для проведення мозкового штурму студенти або працюють разом, або діляться на такі групи: генератори ідей; аналітики ідей. Мозковий штурм складається з таких етапів: постановка проблеми; генерація ідей; групування, відбір та оцінка ідей. Для проведення мозкового штурму в більшості випадків створюють дві групи: учасники, які пропонують нові варіації рішення задачі; члени комісії, які обробляють запропоновані рішення. Метод мозкового штурму має певні недоліки: під час розділу учасників на групи може виникнути домінування лідерів в одній із них; зацікнення учасників на однотипних ідеях. Рекомендовано під час розподілу на групи враховувати особистісні характеристики студентів та об'єднувати їх відповідно до рівня підготовленості.

Ключові слова: методи навчання, інтерактивні методи навчання, мозковий штурм, завдання мозкового штурму, етапи мозко-

вого штурму, недоліки мозкового штурму, система вищої освіти.

The article notes that the foreign language teaching in educational institutions aims at providing society with specialists in a particular field. Graduates of educational institutions must meet the requirements of the modern market in terms of their professional qualities, be able to take part in production and economic activities and perform various socially necessary functions. It is not enough to prepare a student for future professional activities, equipping him with knowledge and practical skills that will allow him to become a qualified and professionally competent specialist in modern requirements of globalization and integration into the world economic and financial space. The most important thing is the student's readiness for self-improvement in professional activities, which is impossible without mastering foreign practical experience. The usage of the brainstorming method in the foreign language teaching forms the desire and willingness of the student to carry out this activity, self-improvement in it, to achieve professional success. Interactive learning methods, the main of which is the brainstorming method, are being actively introduced in educational institutions. Interactive learning methods are dialogic methods, because when they are used during the foreign language teaching, there is an interaction not only between students and the teacher, but also between the students themselves. When the brainstorming method is being used in the learning process, all students are involved in consolidating the old and mastering new material. Brainstorming is one of the most popular methods of stimulating students' creative activity and an effective way to quickly involve all students in the group on the basis of free expression of their opinions. The purpose of brainstorming is to create comfortable learning conditions in which students feel their success and intellectual ability that makes productive the process of the foreign language learning. When using brainstorming, the following tasks are solved: creative activity is stimulated, theoretical knowledge is combined with practice, and the interaction between students is established. To brainstorm, students either work together or are divided into the following groups: idea generators; analysts of ideas. Brainstorming consists of the following stages: problem statement; generation of ideas; grouping, selection and evaluation of ideas. To conduct a brainstorming session in most cases, two groups are created: participants who offer new variations of the solution of the problem; members of the commission who process the proposed decisions. The brainstorming method has certain disadvantages: when dividing participants into groups, there may be a dominance of leaders in one of them; participants' focus on the same type of ideas. It is recommended to take into account the personal characteristics of students and combine them according to the level of preparedness when they are divided into groups.

Key words: learning methods, interactive learning methods, brainstorming, brainstorming tasks, brainstorming, stages, shortcomings of brainstorming, higher education system.

УДК 81-13.811

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/38.5>

Волошина О.В.,

канд. філол. наук, доцент,
доцент кафедри української
та іноземних мов

Вінницького національного аграрного
університету

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Реалізація реформ, що спрямовані на вдосконалення діяльності освітніх закладів, у поєднанні з модернізацією професійної освіти, яка спрямована на інтеграцію українських освітніх програм до закордонних стандартів, диктує необхідність переосмислення основних методичних підходів до організації процесу підготовки майбутніх бакалаврів, у тому числі й фахівців з економіки, фінансів, права й агропромислового сектору. Основним завданням запровадження реформ і модернізації освітньої діяльності є якісна підготовка фахівців із вільним володінням іноземною мовою, що будуть конкурентоспроможними й відповідатимуть вимогам закордонних бізнес-партнерів.

Основною тенденцією розвитку вітчизняної освіти на сучасному етапі, що спрямований на запровадження в навчальний процес інноваційних методів, реалізацію освітніх реформ і новітніх педагогічних практик, які використовуються в закордонних навчальних закладах, є підготовка компетентних фахівців, здібних до професійної адаптації в сучасних мобільних умовах інтеграції суспільства й швидкого виконання нових професійних завдань.

Саме тому нині у світі навчальні заклади спрямовують свою діяльність не стільки на забезпечення суспільства фахівцями певної галузі, що відповідатимуть своїми професійними якостями вимогам сучасного ринку, здатними брати участь у виробничій та економічній діяльності й виконувати різноманітні соціально необхідні функції, скільки створювати продуктивні умови для їх успішної соціалізації, професійної адаптації та самовдосконалення. І тому запровадження інтерактивних методів навчання під час викладання іноземної мови, які спрямовані на розвиток професіоналізму, практичної підготовки й адаптації до майбутньої професійної діяльності, є основним стратегічним орієнтиром подальшого розвитку. Також інтерактивні методи навчання під час викладання іноземної мови спрямовані на створення в закладах освіти відповідних умов, що забезпечують повноцінний розвиток студентів, прагнення до удосконалення професійних здібностей протягом усього життя.

Застосування інтерактивних методів навчання під час викладання іноземної мови, найбільш динамічним і продуктивним з яких є мозковий штурм, дозволяє досягти ефективності в підготовці майбутніх фахівців. Метод мозкового штурму повністю відповідає вимогам професійної адаптації сучасного суспільства, орієнтований на інтеграцію студентів до світового економічного, фінансового, правового й агропромислового сектору. За сучасних вимог глобалізації та інтеграції до світового економічного й фінансового простору не досить підготувати студента до майбутньої професійної діяльності, озброївши його знаннями й практичними навичками, які дозволять стати ква-

ліфікованим і професійно компетентним фахівцем. Найважливішою є готовність студента до самовдосконалення в професійній діяльності, що неможливо без опанування закордонного практичного досвіду. Саме тому застосування методу мозкового штурму під час викладання іноземної мови забезпечує не тільки соціальну мобільність і професійну компетентність майбутнього фахівця, а насамперед формує бажання та готовність студента здійснювати цю діяльність, самовдосконалюватися в ній, досягати професійного успіху.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Застосування мозкового штурму в процесі викладання іноземної мови розглядалося в працях таких вчених і науковців: К. Віаніс-Трофименко, І. Єрмакова, О. Заславської, Н. Лісової, В. Семиченко, Я. Сікори й інших.

Висвітленню актуальних проблем застосування інтерактивних методів навчання присвячені праці науковців: С. Змєєва, Л. Набоки, Е. Полата, Н. Софій, В. Хуторського й інших.

Застосування мозкового штурму як одного з основних інтерактивних методів навчання відбито в роботах І. Козинця, М. Журавля, Т. Мергель, В. Теслюка, Н. Піщаної та інших.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У наукових працях зазначених учених наведено широкий спектр застосування методу мозкового штурму, його емоційну складову частину, але він висвітлений як окремий методичний прийом без урахування взаємодії теорії та практики в процесі вивчення іноземної мови.

Мета статті полягає в розробленні комплексного підходу до застосування методу мозкового штурму під час вивчення іноземної мови.

Виклад основного матеріалу. Сучасний ринок праці вимагає вільного володіння іноземною мовою фахівцями з економічного, фінансового, правового й агропромислового сектору, що є однією з важливих умов їх професійної підготовки. Натепер спостерігається швидкий рівень глобалізації та інтеграції фінансово-економічного й агропромислового секторів до закордонних ринків. Працівниками в здійсненні своєї професійної діяльності відчувається необхідність у систематичному одержанні нової інформації щодо своєї спеціальності, в умінні використовувати новітні розробки, оформленні робочої документації, основна частина якої наведена іноземною мовою. Продуктивність виконання професійних завдань насамперед має залежність від урахування специфічних особливостей нормативно-правової бази, етапів виконання діяльності закордонних бізнес-партнерів. Саме тому володіння іноземною мовою майбутніми фахівцями надає можливості ефективно здійснювати свою діяльність, що є головним елементом їхньої професійної компетентності [1, с. 16–20; 25, с. 62–64; 26, с. 9–12; 27, с. 44–46].

Натепер у закладах освіти активно впроваджуються методи інтерактивного навчання, основним з яких є метод мозкового штурму. За своєю суттю інтерактивні методи навчання є діалоговими методами, оскільки в разі їх застосування під час викладання іноземної мови здійснюється взаємодія не тільки між студентами й викладачем, але й між самими студентами. Основною метою є створення сприятливих умов у процесі вивчення іноземної мови, оскільки студенти можуть продемонструвати весь рівень знань, що робить ефективним сам процес закріплення попередньо вивченого матеріалу.

Завдання, що виконуються студентами під час застосування інтерактивних методів навчання, а особливо це стосується методу мозкового штурму, надають можливості отримати теоретичні знання та практичні навички, а також створити базу для виконання професійної діяльності після завершення навчання. Суть методу мозкового штурму полягає в тому, що навчальний процес організований таким чином, що всі студенти залучені в процес закріплення старого й опанування нового матеріалу, вони мають можливість адекватно оцінювати свій рівень знань. Під час виконання завдань за допомогою методу мозкового штурму кожний зі студентів робить свій особливий індивідуальний внесок, здійснюється обмін знаннями, ідеями, методами діяльності. Також метод заснований на принципах взаємодії та активності студентів [3, с. 32–36; 17, с. 136–140; 21, с. 27–32].

Отже, мозковий штурм є одним із найпопулярніших методів стимулювання активності студентів під час вивчення іноземної мови, ефективним способом залучення всіх студентів до виконання завдань, сприяє вільному вираженню власних думок. Основною метою використання методу мозкового штурму під час вивчення іноземної мови є створення комфортних умов опанування матеріалу студентами, за яких вони демонструють максимальний рівень знань, що своєю чергою робить ефективним сам процес вивчення іноземної мови.

Застосування методу мозкового штурму під час вивчення іноземної мови надає можливість вирішити такі завдання:

- стимулювати активність студентів;
- поєднувати теоретичні знання з практичними навичками;
- стимулювати навчальну діяльність студентів;
- формувати в студентів креативність мислення;
- формувати здатність концентрувати увагу;
- розвивати практичні навички;
- спонукати до роботи в команді;
- сприяти толерантному відношенню стосовно інших думок із розв'язання проблеми [6, с. 206–210; 12, с. 90–92; 20, с. 209–211; 24, с. 156–162; 29, с. 409–411].

Під час проведення заняття з використанням методу мозкового штурму викладачу необхідно підбирати тематику й завдання, актуальні натепер, а також розвивати потенціал студентів. Завдання повинно мати велику кількість ймовірних вирішень, що сприяє формуванню нових підходів до вивчення теми. Характерною рисою методу мозкового штурму є високий рівень активності студентів, їх взаємодії під час роботи в команді.

Заняття, що проводиться з використанням методу мозкового штурму, необхідно розпочинати з повідомлення теми й завдання, постановки проблематики, яку потрібно дослідити, обґрунтування завдання для пошуку варіантів вирішення. До студентів потрібно заздалегідь довести мету заняття та очікувану результативність. Надалі викладачеві необхідно ознайомити студентів із правилами роботи в команді, а також із правилами проведення мозкового штурму. Завдання, яке вирішується під час використання методу мозкового штурму, обов'язково повинно бути актуальним, практично значущим, ґрунтуватись на теоретичній підготовці, а також викликати активний інтерес студентів. Однією з основних вимог, яку потрібно враховувати під час вибору завдання, є ймовірність великої кількості варіантів його вирішення [6, с. 205–208; 7, с. 22–23; 14, с. 100–104; 23, с. 103–105].

Під час проведення заняття із застосуванням методу мозкового штурму студенти можуть або працювати всі разом або розподілятися на такі групи:

- генераторів ідей;
- аналітиків ідей.

Під час розподілення студентів на робочі групи викладачу необхідно враховувати їхні особисті побажання, але за умови рівномірної кількості учасників у кожній групі. Під час обирання студентів до групи генераторів ідей потрібно брати до уваги творчі здібності студентів, креативність мислення, активність, вміння висувати нестандартні ідеї та варіанти вирішення завдань. Студенти з групи генераторів ідей повинні за короткий період запропонувати найбільшу кількість варіантів вирішення завдання. Перед проведенням заняття викладачу необхідно довести до студентів групи генераторів ідей такі правила:

- заборону на домінування будь-кого із членів групи;
- заборону на повторення варіантів вирішення завдання;
- висловлення найбільш можливої кількості варіантів вирішення завдання [2, с. 306–318; 10, с. 18–20; 16, с. 445–446; 23, с. 103–104; 29, с. 409–412].

Студенти з групи аналітиків ідей повинні обирати оптимальний варіант вирішення завдання зі всієї кількості, що був запропонований групою генераторів ідей.

Отже, метод мозкового штурму є продуктивним методом вирішення завдання, який ґрунтується на креативності, активності студентів. Студентам надається можливість запропонувати найбільшу кількість варіантів вирішення завдання, в тому числі самих неймовірних, іншим учасникам групи необхідно їх доповнювати, аналізувати, виявляти переваги й недоліки. Надалі із загальної кількості варіантів вирішення завдання необхідно вибрати оптимальні, які можна буде в майбутньому використовувати в практичній діяльності.

Мозковий штурм повинен складатися з таких етапів: постановки завдання, генерації ідей, групування, відбору й оцінювання ідей.

Етап постановки завдання або проблеми є підготовчим етапом під час проведення мозкового штурму. Завдання, що виноситься на розгляд, повинно бути обґрунтоване, чітко та ясно поставлене. Здійснюється визначення учасників штурму із загальної кількості студентів, обирається ведучий. Але бажано роль ведучого брати на себе викладачу, оскільки в студентів може бути суб'єктивне ставлення (позитивне чи негативне) до своїх одногрупників, що надалі негативно відіб'ється на результативності виконання завдання [3, с. 32–36; 12, с. 90–92; 17, с. 136–140; 24, с. 156–162].

Етап генерації ідей є найважливішим етапом виконання завдання, від проведення якого залежить результат всього мозкового штурму. Основними правилами етапу генерації ідей є:

- кількість ідей повинна бути необмеженою;
- відсутність критики ідей, зауважень або схвалення, оскільки це відволікає від головної мети завдання та зменшує активність студентів;
- розгляд абсолютно всіх варіантів вирішення завдання [6, с. 206–210; 12, с. 90–92; 29, с. 409–411].

Етап групування, відбору й оцінювання ідей є кінцевим етапом мозкового штурму. На такому етапі здійснюється оцінювання варіантів вирішення завдання. Методи аналізу й оцінювання ідей можуть бути абсолютно різними, це залежить від самого завдання, його теоретичної чи практичної спрямованості. Результативність такого етапу насамперед залежить від того, наскільки ідентично студенти дотримуються критеріїв відбору й оцінювання ідей [7, с. 22–23; 23, с. 103–105].

Також мозковий штурм є інтенсивним методом проведення заняття, і для студентів час пролітає непомітно. Завданням викладача є контролювання термінів виконання завдання, дотримання етапів і нагадування, скільки залишається часу до завершення заняття. Студенти повинні знати, який термін відведено на кожний етап виконання завдання, що своєю чергою сприяє активності й продуктивності.

Слід звернути увагу на те, що метод мозкового штурму має певні недоліки, а саме домінування лідерів у групах або зациклення студентів на однотипних варіантах вирішення завдання.

Для того, щоб уникнути таких ситуацій, викладач повинен постійно контролювати напрями пошуку варіантів вирішення завдання. Також викладач повинен регулювати процес мозкового штурму, здійснювати загальну організацію заняття, формувати завдання для вирішення, контролювати час виконання етапів завдання.

Можна сказати, що під час проведення мозкового штурму викладач є спостерігачем і координатором виконання завдання. Для досягнення найбільшої результативності вирішення завдання викладач повинен чітко сформулювати суть завдання разом із правилами проведення мозкового штурму, постійно фіксувати всі варіанти вирішення завдання, думки студентів на поставлену проблематику, дотримуватись нейтралітету під час дискусій.

Також викладачу необхідно уникнути критики будь-яких варіантів вирішення завдання, не втручатися в роботу груп генераторів або аналітиків ідей для того, щоб не зменшити активність студентів. Тільки в тому випадку, коли студенти порушують правила мозкового штурму (наприклад, починають обговорювати або негативно оцінювати варіанти вирішення завдання, що були запропоновані їх одногрупниками), викладач повинен у тактовній і доброзичливій формі зробити зауваження та повернути групу до роботи. Для дотримання принципів взаємоповаги викладач повинен по черзі надавати слово студентам із групи генераторів ідей (для того, щоб вони не вигукували всі одночасно), стежити за тим, щоб усі студенти під час проведення мозкового штурму мали однакову можливість на висловлення своїх думок. Проявлення тактовності й доброзичливості зі сторони викладача сприяє формуванню нових варіантів вирішення завдання в студентів. Але викладачу також слід уникнути активного схвалення навіть явно вдалих варіантів вирішення завдання для того, щоб не порушити рівність студентів під час проведення мозкового штурму. Основним завданням викладача є сприяння активності студентів, креативності мислення.

Отже, навчальний процес, що здійснюється за допомогою методу мозкового штурму, організовується з урахуванням зацікавленості студентів до завдання, їх активності й креативності. Спільне вирішення завдання студентами дозволяє кожному з них зробити свій особливий індивідуальний внесок, в процесі обговорення та висловлення ідей здійснюється обмін знаннями, в результаті чого стимулюється бажання подальшого навчання.

Висновки. Таким чином, метод мозкового штурму сприяє подоланню стереотипів мислення в студентів, зменшує комунікативні бар'єри, сприяє активності, толерантному відношенню до інших варіантів вирішення завдання. Тобто забезпечує процес генерування нових ідей без занадто критичного аналізу й негативного чи упередженого ставлення.

Принцип застосування методу мозкового штурму під час викладання іноземної мови ґрунтується на активізації генерування нових ідей і варіантів вирішення завдання, унеможлиблює суб'єктивне ставлення студентів один до одного. Відповідно до методики мозкового штурму такі етапи розподілені, і на першому етапі завжди реалізується тільки перша функція. Оскільки, якщо запропонований студентом варіант вирішення завдання відразу ж зіткнеться з негативним оцінюванням, то студент, який є автором варіанту, може замкнутися у собі й надалі зменшити активність під час виконання завдання.

Застосування методу мозкового штурму може стати вагомою частиною процесу пошуку вирішення варіантів завдань, прийняття рішень у групі студентів, процесу генерації нових ідей, розвитку комунікабельності, сприятиме активності в роботі, креативності мислення, взаємоповазі до однокласників і самовдосконаленню. Такий метод також дозволяє студентам не тільки брати участь в інтелектуальній конкуренції, але й зблизитися з колективом у навчальній групі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Voloshyna O.V., Bilous O.S. Some aspects of the essence of intercultural communicative competence with the future specialist of higher education. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*. 2020. Вип. 3 (102). С. 15–26.
2. Voloshyna O.V., Ivashchenko A.V., Vlasenko I.V. Навчальний посібник для студентів, магістрів спеціальності «Туризм». *Recreational and tourism activity and its modern aspects of development University of Tourism and Foreign Languages in Warsaw*. Al. Prymasa Tysiaclecia 38, 01 – 242 Warszawa, 2018. 409 p.
3. Волошина О.В., Попенко Ю.В. Ігрові методи, як засіб вивчення іноземної мови. *WorldJournal*. 2020. № 4. Болгарія. Р. 31–39.
4. Волошина О.В. Використання інтерактивних технологій для формування естетичного смаку у студентів ВНЗ із засобами іноземних мов. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. 2018. Вип. 151. Том 1. С. 30–33.
5. Волошина О.В. Використання мультимедійних технологій у вивченні іноземних мов у закладах вищої освіти. *Актуальні питання теорії та практики в галузі права, освіти, соціальних та поведінкових наук* : матеріали Міжн. наук.-практ. конф., м. Чернігів, 23–24 квітня 2020 р. Чернігів, 2020. С. 338–340.
6. Волошина О.В. Іншомовна комунікативна компетентність студентів-аграріїв у незалежній Україні. *Збірник наукових праць «Сільське господарство та лісівництво»*. 2017. № 6. Том 2. С. 204–212.
7. Волошина О.В. Кравчук Л.В. Актуальність вивчення іноземної мови в умовах глобалізації освітнього простору. *Актуальні проблеми філології та методики викладання іноземних мов у сучасному мільтилінгвальному просторі* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Вінниця, 22 листопада 2018 р. Вінниця, 2018. С. 22–24.
8. Гріщенко І.В. Формування самооцінки як необхідної умови досягнення професійної компетентності. *Інноваційні технології в процесі підготовки фахівців* : збірник наукових праць. Вінниця : ВНТ. 2016. С. 53–55.
9. Гріщенко І.В. Цілі та завдання кейс-методу при викладанні курсу «Державний фінансовий контроль». *Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія* : матеріали міжвузівського вебінару, м. Вінниця, 31 березня 2017 р. Вінниця, 2017. С. 76–78.
10. Гулько І.В., Волошина О.В. Практичне застосування ділової гри при вивченні іноземної мови в умовах навчально-науково-виробничого комплексу «Всеукраїнський науково-навчальний консорціум». *Науковий журнал «Інноваційна педагогіка»*. 2021. Вип. 35. С. 17–21.
11. Довгань Л.І. Інноваційні технології навчання в освітньому процесі вищої школи. *Роль інновацій в трансформації сучасної науки*. 2017. № 1. С. 19.
12. Довгань Л.І. Сучасний стан проблеми формування педагогічної майстерності викладача іноземної мови вищого навчального закладу. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2010. № 50. С. 90–93.
13. Довгань Л.І. Сучасні трансформаційні процеси в освітньому процесі вищої школи в умовах інформаційного суспільства. *Інтеграція світових наукових процесів як основа суспільного прогресу*. 2018. № 1. С. 23.
14. Ковальова К.В. Комунікативна компетентність інженерів-аграрників: сутність та структурні компоненти. *Педагогічні науки* : збірник наукових праць. 2013. Вип. 113. С. 99–106.
15. Ковальова К.В. Особистісно-орієнтоване навчання, як складова процесу фахової підготовки спеціалістів інженерного профілю. *Техніка, енергетика, транспорт АПК*. 2017. № 4. С. 46–50.
16. Кравець Р.А. Педагогічна технологія формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях іноземної мови. *Молодий вчений*. 2017. № 1. С. 444–447.
17. Кравець Р.А. Впровадження інтерактивних методів навчання у полікультурній освіті майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях іноземної мови. *Людознавчі студії. Педагогіка*. 2017. № 4. С. 135–145.
18. Кравець Р.А. Культурна компетентність та міжкультурна комунікація у професійній підготовці майбутніх аграрників. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету України*. 2013. № 1. С. 112–115.
19. Кравець Р.А. Культурологічна парадигма освіти у професійній підготовці майбутнього фахівця аграрної галузі. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*. 2013. № 39. С. 187–192.
20. Кравець Р.А. Педагогічне проектування технології формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі. *Актуальні проблеми філології і професійної підготовки фахівців у полікультурному просторі*. 2020. № 3. С. 209–212.

21.Кравець Р.А. Практична реалізація специфічних принципів полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях з іноземної мови. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2015. № 4–5. С. 26–38.

22.Кравець Р.А. Структурні компоненти полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2013. № 1–2. С. 80–86.

23.Кравець Р.А. Типи комунікативних ситуацій у контексті полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях з іноземної мови. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*. 2016. № 71. С. 102–106.

24.Кравець Р.А., Романишина Л.М. Лінгвокраїнознавчий підхід до викладання іноземної мови в аграрному ВНЗ. *Наукові записки Вінницького національного аграрного університету. Серія: Соціально-гуманітарні науки*. 2013. № 2. С. 154–166.

25.Мазур В.А. Порівняльна характеристика моделі організації корпоративного управління в умовах України і за кордоном. *Вісник ТАНГ*. 2002. № 1. С. 61–66.

26.Мазур В.А., Томчук О.Ф., Браніцький Ю.Ю. Методика аналізу фінансового стану підприємства відповідно до вимог внутрішніх і зовнішніх користувачів. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2017. № 3. С. 7–20.

27.Мазур В.С. Вдосконалення системи мотивації праці. *Вісник ТАНГ*. 2002. № 7/4. С. 43–46.

28.Можаровська О.Е. Готовність до професійно орієнтованого іншомовного спілкування майбутніх фахівців технічного профілю як педагогічна проблема. *Актуальні проблеми розвитку освіти і науки в умовах глобалізації*: матеріали Всеукр. наук. конф., м. Дніпропетровськ, 4–5 грудня 2015 р. Ч. I. Дніпропетровськ: Роял Принт, 2016. С. 96–98.

29.Можаровська О.Е. Інтерактивні методи формування іншомовної професійної комунікативної компетентності фахівців автомобільного профілю. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: збірник наукових праць. Вип. 41. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2015. С. 408–413.